

**ДОТРИМАННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА
ПРИ ПІДГОТОВЦІ ВИДАННЯ
ТВОРІВ ІВАНА ФРАНКА У 30-ТИ ТОМАХ**

Тетяна ГОЛЯК,

Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України,
tetiana.holiak@gmail.com

**COPYRIGHT ISSUES OF PREPARING
IVAN FRANKO'S WORKS IN 30 VOLUMES FOR PRINT**

Tetiana HOLIAK,

Taras Shevchenko Institute of Literature
National Academy of Sciences of Ukraine,
ORCID 0000-0002-1930-101X

Гольак Татьяна. Соблюдение авторского права при подготовке издания произведений Ивана Франко в 30-ти томах. Актуальность научного исследования обусловлена необходимостью привлечь внимание к соблюдению авторского права при издании первого многотомника произведений Ивана Франко, осуществленного частными издательствами “Рух” и “Книгоспілка” в течение 1924–1931 гг. Исследование проведено с привлечением архивных документов. В статье использованы такие **методы исследования:** текстологический, источниковедческий анализ, синтез, описательно-хронологический. **Научная новизна.** Выяснено подробности урегулирования отношений издательством “Рух” с потомками Ивана Франко, установлена сумма авторского гонорара. Определен ряд трудностей, которые приходилось преодолевать издательству ради успешной реализации издательского проекта. Эти вопросы до сих пор не были должным образом исследованы. **Выводы.** Анализ архивных источников существенно расширяет представления исследователей о некоторых аспектах решения проблемы авторского права.

Ключевые слова: многотомное издание, издательский проект, авторское право, гонорарные расчеты.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У світлі актуальних проблем сучасної текстології набуває ваги текстологічна та джерелознавча історія багатотомних видань творів письменників, оскільки видруковані в радянський час зібрання творів класиків літератури потребують детальної перевірки та наукового аналізу. Адаже тільки ретельне вивчення всіх переваг та недоліків попереднього процесу, урахування сучасних наукових досягнень та відкриттів можуть бути запорукою успіху на шляху до реалізації нового проекту. П'ятдесятитомне видання творів Івана Франка – безпрецедентна подія едиційної практики України. Проте, появі такого типу монументальних видань передують масштабна, клопітка і почасти невідома широкому загалу підготовча робота. Відтворити подробиці цієї позалаштункової, проте не менш важливої, роботи можливо лише за умови ретельного вивчення масиву документів.

Перша спроба посмертного упорядкування творчості Івана Франка – видання творів у 30-ти томах, здійснене видавництвами “Рух” та “Книгоспілка” протягом 1924–1931 рр. Свого часу це видання було об'єктом ана-

лізу на сторінках літературознавчих досліджень М. Бернштейна¹, Н. Вишневецької², О. Засенка³, К. Чумак⁴, що стосувались його загальної оцінки, композиційної будови томів, професійного рівня коментарів. Авторка цієї статті на основі джерелознавчого аналізу архивних документів, що зберігаються у фондах Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України, записів каталогу видавництва “Рух” за 1929 рік здійснила спробу реконструкції історії підготовки та видання 30-томника творів письменника, акцентуючи свій дослідницький погляд на питаннях аналізу проспекту, формування редакційної комісії, вибору джерел текстів для передруку та принципів упорядкування матеріалу⁵. Відтак у ході реконструкції історії підготовки до друку та видання першого знакового багатотомника творів Івана Франка набуває актуальності дослідження проблеми дотримання авторських прав.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, на які спирався автор; виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Питання дотримання авторських прав під час видання багатотомників творів І. Франка досі не привер-

¹ Bernshtein M. D. Osnovni tekstolohichni pryntsypy zibrannia tvoriv Ivana Franka u 50 tomakh [The main textual principles of the collection of 50ty-volume Ivan Franko's works edition], *Pytannia tekstolohiyi* [The question of textology]. Kyiv: Nauk. dumka, 1983. P. 3–34 [in Ukrainian].

² Vyshnevskaya N. O. Pytannia uporiadkuvannia maloi prozy I. Franka u bahatotomnomu vydanni tvoriv [The issue of organizing Ivan Franko's small prose in a multivolume edition of works], *Pytannia tekstolohiyi* [The question of textology]. Kyiv: Nauk. dumka, 1980. P. 135–156 [in Ukrainian].

³ Zasenka O. Osvoiennia velykoi spadshchyny [Familiarization with the great heritage], *Radianske literaturoznavstvo* [Soviet literary studies], 1966, N. 1, pp. 63–72 [in Ukrainian].

⁴ Chumak K. Vydannia tvoriv I. Ya. Franka za 30 rokov Radianskoi vlady na Ukraini [The publication of I. Y. Franko's works during 30 years of Soviet authority in Ukraine], *Ivan Franko. Stati ta materialy* [Ivan Franko. Articles and materials], Lviv, 1948, Zbirnyk I, pp. 193–198 [in Ukrainian].

⁵ Holiak T. V. “Poza kadrom: istoriia pidhotovky do druku trydtsiatyomnoho vydannia tvoriv Ivana Franka” [Behind the scenes: the history of publication], *Molodyi vchenyi* [Young scientist], 2019, N 3 (67) berezen, P. 110–115 [in Ukrainian].

тало увагу літературознавців. Проблема історії становлення та розвитку захисту авторського права та суміжних прав в Україні висвітлена у юридичних дослідженнях В. Дроб'язка⁶, О. Кочиної⁷ та ін. На час видання тридцятитомника ще були живі нащадки письменника і заради реалізації цього проекту видавництво мало отримати не лише дозвіл на друк, а і доступ до архіву, що зберігався у Львові, тому гостро постало питання і про дотримання авторського права. Питання врегулювання відносин видавництва та спадкоємців містить чимало лакун, відтак позначене відкриттями як для читачів, так і для науковців.

Актуальність наукової розвідки зумовлена необхідністю привернути увагу до дотримання авторського права під час видання першого багатотомника творів Івана Франка, здійсненого приватними видавництвами "Рух" та "Книгоспілка" протягом 1924–1931 рр. **Метою статті** є реконструкція діалогу представників видавництва "Рух" з нащадками І. Франка, розкриття подробиць вирішення проблеми дотримання авторського права, встановлення гонорарних розрахунків та окреслення кола проблем та труднощів, що стали на заваді успішній долі видавничого проєкту. Дослідження проведено із залученням архівних документів. У науковій розвідці використано такі **методи дослідження**: текстологічний, джерелознавчий аналіз, синтез, описово-хронологічний. **Наукова новизна.** З'ясовано подробиці врегулювання відносин видавництвом "Рух" з нащадками Івана Франка, встановлено суму авторського гонорару. Окреслено низку труднощів, які доводилось долати видавництву заради успішної реалізації видавничого проєкту. Ці питання досі не були належним чином досліджені.

Виклад основного матеріалу дослідження. 9 березня 1916 р. Іван Франко склав заповіт, передаючи авторські права своїм дітям: Петрові, Тарасові та Анні, а всю рукописну спадщину і бібліотеку просив передати Науковому Товариству імені Т. Г. Шевченка. Опікуном "малолітніх дітей" було призначено Карла Бандрівського. Його ж уповноважив письменник "о упорядкування [...] передовсім справ, які дотичать моїх авторських прав"⁸. Свої повноваження К. Бандрівський виконував до 1 січня 1918 року⁹, а з 15 січня 1918¹⁰ року на законних підставах у свої права вступили діти і регламентува-

ти відносини з видавцями творів батька намагались шляхом укладання договорів та угод.

1918 року у Києві було засновано Українську Академію наук, структурним підрозділом якої став історично-філологічний відділ. Як свідчать протоколи, вже на другому засіданні 16 січня 1919 року голова відділу Д. І. Багалій повідомив, що до Академії звернулись спадкоємці Івана Франка з пропозицією купити у них право на видання всіх творів письменника, "як наукових, так і белетристичних"¹¹. У ході обговорення доручили акад. А. Ю. Кримському, акад. М. І. Петрову та проф. Е. К. Тимченкові розглянути це питання та прозвітувати на засіданні відділу, а згодом передати справу на вирішення спільного зібрання Академії¹². Достеменно невідомо суть цього діалогу, але 1919 року прийняли рішення підготувати багатотомне видання творів Івана Франка. Розробили загальний проєкт на 17 томів і сформували редакційну комісію, до складу якої входили А. М. Лобода, А. Ю. Кримський, М. К. Зеров та Ф. О. Сушицький¹³. На реалізацію даного видавничого проєкту була виділена частина коштів, про що свідчать архівні документи¹⁴, проте через складні політичні обставини, фінансову нестабільність та розпорошеність наукових кадрів зібрання так і не побачило світу. Гонорарні питання вирішили досить своєрідно, розцінюючи творчість письменника як частину культурного надбання суспільства: "[...] нащадків письменника немає в Києві, отже купити у їх твори Франка неможливо. Твори кожного письменника, а особливо такого, як Франко, належать всьому народові, складаючи його національне багатство, тому [...] підвідділ пропонує виплатити нащадкам автора за твори Франка по нормам, що встановлені "Всеукраїністом"¹⁵.

Аналізуючи "Збірник узаконень та розпоряджень робітничо-селянського уряду України" за 1919–1924 роки, можна дійти висновку, що на законодавчому рівні питання захисту авторського права у цей час не були врегульовані належним чином. За визначенням О. Кочиної, 20-ті–кін. 50-х рр. ХХ ст. – це період поступового закріплення і розширення охорони авторських прав, регулювання яких відбувалось на рівні декретів і постанов Раді народних комісарів¹⁶.

Перші документи, що стосувались гонорарних пи-

⁶ Drobiazko V. "Zakonodavchi akty SRSR pro avtorske pravo 20-kh rr. XX st". [Legislative Acts of USSR on Copyright of the 1920's.], *Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti* [Theory and Practice of Intellectual Property], 2018, N 2 (100), P. 5–11 [in Ukrainian].

⁷ Kochyna O. S. "Istoriia stanovlennia ta rozvytku zakhystu avtorskoho prava ta sumizhnykh prav" [History of Formation and Development of Copyright and Related Rights Protection], *Molodyi vchenyi* [Young scientists], 2014, N 7 (10) lypen, P. 150–153 [in Ukrainian].

⁸ Ivan Franko. Dokumenty i materialy 1856–1965 [Ivan Franko. Documents and Materials 1856–1965], Uporiadnyky I. L. Butych ta in., Kyiv: Nauk. dumka, 1966, P. 312 [in Ukrainian].

⁹ Ibidem, P. 337.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Protokol № 2 chervovoho zasidannia Pershoho (Istorychno-Filolohichnoho) Viddilu Ukrainskoi Akademii Nauk u Kyivi, 16 sichnia 1919 roku [Minutes No. 2 from the regular meeting of the 1st (Historical and Philological) Department of the Ukrainian Academy of Sciences in Kyiv, January 16, 1919], *Zapysky Istorychno-Filolohichnoho Viddilu Ukrainskoi Akademii Nauk* [Notes of the History and Philology Department of the Ukrainian Academy of Sciences], Pid redaktsiieiu V. Dem'ianchuka, za holovnym redahuvanniam A. Krymskoho, 1919, Kn. II–III (1920–1922), Kyiv, 1923, P. 94 [in Ukrainian].

¹² Ibidem.

¹³ Dohovory vsevydavu z avtoramy tvoriv pro vydannia yikh prats. Dopovidna zapyska redaktsiynoho pidviddil Vsevydav do Narkomosvity USRR pro vydannia tvoriv T. Shevchenka ta Ivana Franka (lypen 1919 r.– serpen 1919 r.) [Contracts of "Vsevydav" with the authors of works on the publication of their works. A note from the editorial department of "Vsevydav" to the USSR Commissariat of Education on the Publication of Works by T. Shevchenko and Ivan Franko (July–August 1919)], *Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy*, F. 177, Op. 1, Spr. 9, 71 ark. [in Ukrainian].

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Ibidem, ark. 15zv–16.

¹⁶ Kochyna O. S. "Istoriia stanovlennia ...", op. cit., P. 152.

тань, датовано 1925 роком¹⁷. До цього часу видавництва намагались окреслити відносини з письменниками, укладаючи договори та угоди, прописуючи умови досить детально, хоча так робили не всі. Часто твори перевидавали без відома і згоди автора чи видавництва, якому були тимчасово відчужені права на друк, при цьому не дотримуючись жодних фінансових зобов'язань. Про такий несанкціонований “піратський” друк правління приватного видавництва “Рух” скаржилось підвідділу друку: “[...] таке видавання утворює недоречний паралелізм, воно крім цього порушує нашу умову з авторами та їхніми спадкоємцями”¹⁸.

1924 року за реалізацію досить-таки амбітного і надзвичайно складного проєкту багатотомного видання творів Івана Франка взявся І. Лизанівський – член правління і фактично “директор-розпорядчик” приватного видавництва “Рух”, що діяло на Харківщині. Протягом 1911–1912 рр. виконував обов’язки особистого секретаря письменника в часи його хвороби, поважав свого вчителя і питання упорядкування творчості митця для нього – справа особливої ваги і глибокої пошани, про що свідчать його спогади: “Такі люди рідко родяться. Так багато страждання могли винести тільки великі інтелекти. І хоч яка гірка була-б історія їх життя, але з любов’ю треба зібрати всі і найдрібніші факти їхнього життя, праці, страждання. Бо ми йдемо в дальшу дорогу з печаттю їхнього духа”¹⁹.

Реконструювати діалог з нащадками, об’єктивно поглянути на деякі нюанси складного багатоаспектного видавничого процесу допомагають архівні документи, що зберігаються у Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України та відділі рукописів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Документи, що мають цінність для дослідників, умовно можна поділити на три групи: приватне листування членів правління зі спадкоємцями І. Франка, з В. Винниченком та іншими українськими письменниками; службова кореспонденція з посадовими особами, установами та організаціями та звітна документація, зокрема виписки з головної книги видавництва про розрахунки з авторами.

За дозволом на видання І. Лизанівський звернувся до вдови письменника, Ольги Франко²⁰. Згідно з текстом листа, надісланого 5 липня 1924 року, Ольга Франко надала відповідну довіреність. І. Лизанівський клопотав про виділення матеріальної допомоги для родини, і паралельно правління видавництва “Рух” ухвалило суму

авторського гонорару – 100 доларів щомісячно²¹.

Приватне, а пізніше кооперативне, видавництво “Рух” відіграло досить-таки помітну роль у формуванні культурно-інформаційного простору періоду 20-х років ХХ століття. Саме його зусиллями побачили світ зібрання класиків української літератури: В. Винниченка, О. Кобилянської, Б. Грінченка, В. Стефаніка та ін. Проте, монопольне право в організації видання та розповсюдженні всіх видів друкованих творів надавалось Всеуквидату, а пізніше Держвидаву (далі – ДВУ)²². Великих фінансових можливостей, друкарських потужностей та розширеної мережі книготоргівельних майданчиків “Рух” не мав, тому взяти участь у багатотомному виданні творів Івана Франка правління запропонувало ДВУ. Обговорення умов з метою укладання угоди тривало протягом шести місяців – з лютого по серпень 1924 року²³. Проте, договір так і не підписали, оскільки основною вимогою ДВУ було скорочення тиражу з 10.000 екземплярів до 5.000. Правління “Руху” на таку пропозицію не погодилось, і перший том видали власними силами²⁴.

Довгоочікуваний том дістав схвальні відгуки серед інтелігенції, і родина письменника мала отримати перший гонорар. Проте, ДВУ така діяльність “Руху” не задовольняла і, як наслідок, виникли непорозуміння. У газеті “Вісті” за 24 жовтня 1924 року²⁵ та в газеті “Більшовик” за 31 жовтня 1924 року²⁶ з’явилися повідомлення про те, що до Держвидаву звернулись нащадки Івана Франка з пропозицією видання його творів. Про цей інцидент згадує С. Єфремов 2 листопада 1924 року на сторінках свого “Щоденника”: “[...]Видавництво “Рух” почало друкувати Франка; Держвидав у цьому побачив собі конкуренцію, бо він теж “може” видавати Франка. А побачивши, почав скарги та доноси на “Рух”, щоб йому заборонили Франка. Чим скінчиться – не знати”²⁷. І. Лизанівський у листі до Ольги Франко ще 5 липня 1924 року просив надіслати до Держвидаву пояснення, що саме з “Рухом” спадкоємці уклали відповідну угоду²⁸. А 25 жовтня 1924 року І. Лизанівський надіслав до ДВУ копії листів, що свідчили про право на видання: “В зв’язку з цим пересилаємо Вам: 1) Копію листа О. Франко до “Руху”. 2) Виписку з листа Т. Франка до І. Лизанівського, члена правління “Руху”. Як Вам відомо, “Рух” перший том творів Івана Франка вже видрукував, в скорім часі вийде другий том “Творів”²⁹. Такі ж копії листів для надання відповідних пояснень були відправлені і уповноваженому “Руху” у справах друку у

¹⁷ Zbirnyk uzakonen ta rozporiadzen robotnycho-selianskoho uriadu Ukrainy. 31 hrudnia 1925 r. [Collection of Laws and Regulations of Workers’ and Peasants’ Government of Ukraine, December 31, 1925], Viddil I, Ch. 100, P. 550, P. 1413 [in Ukrainian].

¹⁸ Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv-muzei literatury i mystetstva Ukrainy [Central state archive-museum of literature and art of Ukraine], F. 577, Op. 1, Spr. 30, Ark. 53 [in Ukrainian].

¹⁹ Lyzanivskiy I. Franko v rokakh 1911–12 [Franko in 1911–1912], *Ukraina. Naukovyi dvomisiachnyk ukrainoznavstva* [Ukraine. Scientific Journal of Ukrainian Studies], za red. M. Hrushevskoho, Kn. 6, 1926, P. 179 [in Ukrainian].

²⁰ Lyst I. Lyzanivskoho do O. Franko [Letter of I. Lyzanivskiy to O. Franko], *Naukovyi visnyk muzeiu Ivana Franka u Lvovi* [Scientific Bulletin of the Ivan Franko Museum in Lviv], Vypusk 3, Lviv: Kameniar, 2003, P. 334–335 [in Ukrainian].

²¹ Ibidem.

²² Sobranye uzakonenyi i rasporiazhenyi raboche-krestianskoho pravitelstva Ukrainy, N 23, 11–31 avhusta 1920 h., [Collection of Laws and Regulations of Workers’ and Peasants’ Government of Ukraine, N 23, August 11–13, 1920], P. 485, P. 689–690 [in Ukrainian].

²³ Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv-muzei... op. cit., Spr. 2, Ark. 126 [in Ukrainian].

²⁴ Ibidem.

²⁵ Povidomlennia DVU [Report of State Publishing House of Ukraine], *Visti VUTsVK*, 24 zhovtnia 1924 r., № 243 (1236), P. 5 [in Ukrainian].

²⁶ Povidomlennia DVU [Report of State Publishing House of Ukraine], *Bilshovyk*, 31 zhovtnia 1924 r., № 249 (1147) [in Ukrainian].

²⁷ Yefremov S. Shchodennyk 1923–1929 [Diaries, 1923–1929], K.: ZAT “Hazeta Rada”, 1997, P. 157 [in Ukrainian].

²⁸ Lyst I. Lyzanivskoho do O. Franko ..., op. cit., P. 334–335.

²⁹ Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv-muzei... op. cit., Spr. 2, Ark. 22.

м. Києві Т. Черкаському³⁰.

Проте, самостійно реалізувати проєкт видавництва все-таки не могло. З пропозицією про укладення партнерської угоди правління звернулось до “Книгоспілки”, ще одного потужного приватного видавництва на чолі з С. Пилипенком. Це була не перша їхня співпраця. У листі від 17 жовтня 1924 року правління погодилось на спільне багатотомне видання творів Івана Франка із застереженням, що “Рух” не укладатиме угод на цей багатотомник з іншими видавництвами³¹.

Всі фінансові розрахунки з родиною письменника брав на себе “Рух”. Деталі договору з нащадками Івана Франка про обсяг зібрання, межового строку виходу у світ, гонорарних питань, дізнаємось з листа до Управління політосвіти від 8 лютого 1928 року³². Згідно з текстом, видавничу угоду зі спадкоємцями митця було підписано 15 грудня 1926 року. Факт такого пізнього укладання письмового договору можна пояснити двома факторами. По-перше, 27 квітня 1926 року датована доповідна записка інспектора ЛІТО відділові мистецтв УПО про заходи по відзначенню пам’яті І. Франка, одним із пунктів якої — “видати через ДВУ повне зібрання його творів і окремо портрет письменника”³³. І наступна постанова Ради народних комісарів УРСР 18 травня 1926 року з вказівкою: “Поручить народному комиссариату просвещения принять меры к ускорению издания полного собрания сочинений Ивана Франко”³⁴. З іншого боку, 7 травня 1926 року видано розпорядження, згідно з яким особи, що мають право на отримання авторського гонорару, повинні мати посвідчення і пред’являти його на вимогу³⁵. Звісно, що порушники даної постанови могли нести відповідальність у судовому порядку.

Видавничі договори з приватними видавництвами можна було укладати терміном на 5 р., тому термін закінчення даного проєкту — 1929 рік³⁶.

Багатотомне зібрання мало бути обсягом 400 аркушів. Погоджена і сума авторського гонорару: 45 аркушів по 30 крб. (1.350 крб.) і 355 аркушів по 50 крб. (17.750 крб.). Загальна сума: 19.000 крб³⁷.

Спадкоємців письменника прикро вразив факт невеликого накладу, про що свідчить лист Тараса Франка до І. Лизанівського від 4 грудня 1926 року: “[...] Дня 27/ХІ одержав я від Вас чотири пакети Татових творів, разом 11 томів: I–VI, XII–XV, XX і XXI. Гадаю, що далі більше не було видано, а бракуючи числа томів будуть видрукувані пізніше згідно з планом. Дивує мене страшно мале число тиражу. Невже Велика Укр[аїн]а не хоче познайомитися з творами укр[аїнського] класика, одного з найбільших? Сумно і боляче. Знижка з 10.000 на

5.000 і вкінці 3.000 показує, знов, що і та мала кількість творів слабо в продажі розходиться і тут Ваші здогади на жаль дуже точно сповняються. Але трудно. Такі часи, що ні у Вас, ні у нас книжка “не йде” і то ніяка: ні жидівська, ні польська, ні білоруська, ні наша. Аби був сам – геній – люди не купують [...]”³⁸.

Розповсюдження і дійсно бажало бути кращим, оскільки пріоритетною вважалась продукція державних видавництв. 10 квітня 1926 року Управління політосвіти, повертаючи при цьому 11 томів творів І. Франка, повідомило, що “книжки, які надсилають видавництва, переглядаються відповідними органами УПО й кращі з них ми придбасмо для комплектування сільських книгозбірень, за рахунок Держбюджету; думка про них дається в рекомендабельних каталогах. Перегляду ж, не в загальному порядку, а за окремими пропозиціями окремих видавництв не [про]водиться”³⁹. Унаслідок такої політики держави суттєво зменшувалась частка продукції приватних видавництв у загальній масі літератури.

Продаж томів відбувався дуже мляво. У листі до Комітету в справі вшанування пам’яті Івана Франка 19-26 року І. Лизанівський звертався за дозволом розповсюджувати “франківську” літературу в ювілейний період, зауважуючи, що “...I-ий том залишилось через 2 р. — 28 %, II-ий том — 70 %, III-ий том — 57,5 %, IV-ий том — 66.7 %, XIII-ий том через рік — 55.7 %, XII-ий том через рік — 72.8 %. Отже, коли порівняти розповсюдження томів Франка, доводиться визнати, що розповсюдження кожного тому для “Руху” триває не менше 3-х р[оків]...”⁴⁰ За таких обставин для реалізації задуму багатотомного видання творів письменника потрібні були кошти, тож правління “Руху” просило “30.000 крб. довгострокового до 3 років кредиту”⁴¹.

Долаючи фінансові та побутові труднощі, що стосувались нестачі обігових коштів, тягаря податків, відсутності або затримки паперу потрібної якості, повторного переброшування окремих томів, невчасної підготовки накладу друкарнями та ін., все ж таки на 1 січня 1928 року було видано 23 томи творів. Проте, авторський гонорар нащадкам письменника видавництво сплачувало невчасно. Як свідчить лист до Управління політосвіти, на січень 1928 року виплатили лише 3.558³⁸ крб., борг становив 4.724 крб⁴². Цьому факту можна дати кілька пояснень. Суми валютних розрахунків для видавництв були лімітовані. Так, на 1928–1929 рр. “Рух” мав обмеження в сумі 4.500 крб., при тому, що на 1 квітня 1929 року авторський гонорар письменників, що проживали за кордоном і твори яких друкувались видавництвом, ста-

³⁰ Ibidem., Ark. 268.

³¹ Ibidem., Ark. 262.

³² Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv-muzei...op. cit., Spr. 43, Ark. 13.

³³ Ivan Franko. Dokumenty i materialy 1856–1965 [Ivan Franko. Documents and Materials 1856–1965], Uporiadnyky I. L. Butych ta in., Kyiv: Nauk. dumka, 1966, P. 349 [in Ukrainian].

³⁴ Ibidem., p. 350.

³⁵ Zbirnyk uzakonen ta rozporiadzhen robotnycho-selianskoho uriadu Ukrainy [Collection of Laws and Regulations of Workers' and Peasants' Government of Ukraine], 7 travnia 1926 r., Viddil II, P. 37, P. 237–239 [in Ukrainian].

³⁶ Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv-muzei...op. cit., Spr. 43, Ark. 13.

³⁷ Ibidem.

³⁸ Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv-muzei...op. cit., Spr. 30, Ark. 43–43zv.

³⁹ Ibidem., Spr. 20, Ark. 158.

⁴⁰ Ibidem., Ark. 215.

⁴¹ Ibidem.

⁴² Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv-muzei...op. cit., Spr. 43, Ark. 13.

новив 24.764 крб⁴³. Крім того, на банківські перекази необхідно було отримати дозвіл, про що свідчить наступне розпорядження: “[...] у сфері валютних операцій для Українбанку обов’язкові директиви Народного Комісаріату Фінансів УСРР”⁴⁴.

З 1928 року починається нескінченне листування з офіційними установами — Комітетом по справам друку при Наркомторзі УСРР, Валютним управлінням НКФ, Особливими валютними зборами при НКФ СРСР з проханням збільшити ліміт на пересилку фінансів письменникам та їх нащадкам, що живуть за кордоном. Нерідко відповіді затримувались або й зовсім не приходили, борги росли. Особливо нарікав на цей факт В. Винниченко. З іншого боку, за створення заборгованості іноземним авторам та порушення “валютної дисципліни” на видавництва накладалась відповідальність. Заборгованість Франка станом на 1 березня 1928 року – 6.258 крб., а за умови друку ще 50 аркушів до жовтня – 8.758 крб.⁴⁵; на 15 травня 1929 року – 7701 крб⁴⁶.

Як свідчить виписка з рахунку видавництва “Рух” про розрахунки за багатотомник Івана Франка, всього нараховано 18.359.⁹⁵ крб., виплачено – 11.177.⁴⁰ крб. Борг на 2 травня 1933 року становив 7.182.⁵⁵ крб⁴⁷.

Фінансове питання стало одним з вирішальних у долі багатотомника і видання припинилось на 30-му томі. Петро, Тарас та Анна Франки терпляче чекали гонорару. 7 червня 1931 року Петро звертався із заявою до видавництва з проханням виплатити кошти за видані твори батька за 1930 рік⁴⁸.

2 лютого 1931 року І. Лизанівського було заарештовано удруге в справі “Українського національного центру” (1930–1932) і засуджено до 6 років концтаборів, а 9 вересня 1937 року Особливою трійкою при Управлінні НКВС — до розстрілу⁴⁹. 1933 року видавництво “Рух” припинило свою діяльність.

Принагідно зауважимо, що у листі до ліквідаційної комісії від 22 травня 1933 року Петро Франко від імені спадкоємців Івана Франка просив “[...] застерегти всі наші права, впливаючі з договору та даліше виплачувати належний нам гонорар, а в першу чергу забезпечити дружину по письменнику Ольгу, яка проживає у Львові у хворому стані, призначивши для неї ¼, а коли можливо то й ½ усього гонорару⁵⁰” і наголосив на чинності пропозиції “[...] взяти активну участь в дальшому виданні творів батька та оскільки змога прискорити рішення видання повного, в дальшу чергу академічного видання творів батька”⁵¹.

Висновки. Приватне видавництво “Рух” зробило вагомий внесок у розвиток української культури і, зокрема у популяризацію творчості Івана Франка. Долаючи труднощі та перешкоди, упорядники намагались пропагувати кращі зразки літератури, при цьому регулюючи відносини з авторами та спадкоємцями у правовому

полі. Це демонструють архівні документи, які суттєво розширюють уявлення дослідників про деякі аспекти вирішення цієї проблеми під час видання першого посмертного багатотомника творів Івана Франка у 1924–1931 pp.

Holiak Tetiana. Copyright Issues of Preparing Ivan Franko's Works in 30 Volumes for Print. The relevance of scientific research is determined by the need of describing the paper deals with the issues of copyright observance in the process of preparing the first multi-volume edition of Ivan Franko's works. It was published by the private publishing houses “Rukh” and “Knyhospilka” during 1924–1931. Research methods: textological method, source studies analysis, synthesis, descriptive and chronological method. **Novelty.** The author of the paper focuses on the details of relations between “Rukh” publishing house and the descendants of the writer against the background of legislature on copyright protection in 1919–1924. The reasons for the publisher's need to prove the exclusive right of printing a multi-volume edition of Ivan Franko's works have been clarified. The necessity to conclude an agreement with the publishing house “Knyhospilka” have been substantiated as well. Reconstructing the dialogue with the descendants, the researcher used archival documents, stored in the Central State Archive-Museum of Literature and Art of Ukraine and the Department of Manuscripts and Textual Studies of Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine. The analyzed materials include the private correspondence of the publishing house “Rukh” board members with I. Franko's heirs, V. Vynnychenko and other Ukrainian writers; correspondence with officials, institutions and organizations, as well as documentation concerning the publisher's payments to the authors. The total sum of the royalties has been indicated. The paper also highlights a number of difficulties and problems complicating the publishing project. **Conclusions.** The analysis of archival documents adds substantial information on some aspects of copyright issues that were topical during the publication of Ivan Franko's works in 30 volumes.

Keywords: multi-volume edition, publishing project, copyright, royalties, archival documents.

Tatiana Golyak. Respect du droit d'auteur lors de la preparation des oeuvres en 30 volumes d'Ivan Franko.

Голяк Тетяна – аспірантка відділу рукописних фондів і текстології Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Коло наукових зацікавлень окреслено дослідженням текстологічної історії багатотомних видань творів Івана Франка.

Holiak Tetiana – postgraduate of the Department of Manuscripts and Textual Studies of Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine. The field of research: textological history of multi-volume editions of Ivan Franko's works.

Received: 19.02.2020

Advance Access Published: March, 2020

© T. Holiak, 2020

⁴³ Instytut literatury im. T. H. Shevchenka NAN Ukrainy [Institute of literature named after T.H. Shevchenko of National Sciences Academy of Ukraine], F. 171, Op. 1, Spr. 396, Ark. 4–5 [in Ukrainian].

⁴⁴ Zbirnyk uzakonen ta rozporiadzhen robotnycho-selianskoho uriadu Ukrainy, 23 chervnia 1926 r. [Collection of Laws and Regulations of Workers' and Peasants' Government of Ukraine, June 23, 1926], Viddil II, P. 47, P. 272–290 [in Ukrainian].

⁴⁵ Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv-muzei...op. cit., Spr. 43, Ark. 14.

⁴⁶ Instytut literatury im. T. H. Shevchenka NAN Ukrainy...op. cit., Spr. 396, Ark. 23.

⁴⁷ Instytut literatury im. T. H. Shevchenka NAN Ukrainy... op. cit., Spr. 441, Ark. 1–2.

⁴⁸ Ibidem., Ark. 1.

⁴⁹ Entsyklopediya istoriyi Ukrainy: T. 6. La–Mi [Encyclopedia of Ukrainian History. Vol. 6], Redkol.: V. A. Smolii (holova) ta in. NAN Ukrainy, Instytut istorii Ukrainy, K.: Naukova dumka, 2009, P. 140 [in Ukrainian].

⁵⁰ Instytut literatury im. T. H. Shevchenka NAN Ukrainy...op.cit., Spr. 433, Ark. 1.

⁵¹ Ibidem.